

STORTINGET

Innst. 414 S

(2018–2019)

Innstilling til Stortinget
fra næringskomiteen

Prop. 120 S (2018–2019)

Innstilling fra næringskomiteen om Endringer i statsbudsjettet 2019 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppkjøret 2019)

Til Stortinget

1. Sammendrag

1.1 Innledning

Regjeringen har lagt fram en proposisjon om jordbruksavtalen for 2019–2020, inngått mellom staten, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag 16. mai 2019. Jordbruksoppkjøret gjelder bevilgninger over statsbudsjettet og omfatter forhandlingene kalenderåret 2020 og endringer og omdisponeringer innenfor rammen for 2019. Videre omfatter oppkjøret målpriser for perioden 1. juli 2019 til 30. juni 2020.

Det mest sentrale politiske grunnlaget for forhandlingene er regjeringens politiske plattform, Stortingets behandling av Prop. 94 S (2017–2018) i Innst. 404 S (2017–2018) og Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2016–2017) Endring og utvikling i Innst. 251 S (2016–2017). Oppfølgingen av Stortingets behandling skal gjennomføres over tid.

Jordbruk

Regjeringen vil:

- Sikre et velfungerende importvern og politisk handlingsrom for å ivareta norsk matproduksjon i bilaterale og multilaterale forhandlinger.
- Videreføre produsentenes ansvar for markedsbalanseringen der produsentsamvirkene står for markedsbalanseringen. Samvirkenes tildelte markeds-

regulatorrolle må ikke være konkurransevridende for noen. Omsetningsrådets funksjon og sammensetning videreføres.

- Vurdere verktøyene for markedsbalansering i dialog med landbrukets organisasjoner i de årlige jordbruksoppkjørene.
- Gi bonden større næringsfrihet.
- Arbeide for at næringsutøverne i alle produksjoner og på alle typer bruk skal ha reell mulighet til inntektsutvikling på linje med andre i samfunnet. For å sikre rekruttering og inntektsmuligheter for dem som bruker hele eller mesteparten av arbeidskraften sin i næringen, er det viktig å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre i samfunnet. En bærekraftig kostnadsutvikling, god markedstilpassning og produktivitetutvikling vil være en forutsetning for inntektsutviklingen. Målet er at inntekter for bonden i størst mulig grad hentes fra markedet.
- Føre en landbrukspolitikk med utgangspunkt i at bønder er selvstendig næringsdrivende med muligheter og ansvar for å utvikle foretaket sitt til en lønnsom arbeidsplass med et trygt arbeidsmiljø og attraktive levekår.
- Gjennomføre flere forenklinger som reduserer byråkratiet og gjør bondens hverdag enklere.
- Sikre et landbruk over hele landet og styrke arbeidsdelingen i norsk jordbruk slik at arealer til korn- og grøntproduksjon opprettholdes, mens tyngden av den gressbaserte husdyrproduksjonen blir liggende i distriktene.
- Konesjongs grensen for svin og fjørfe skal ikke settes høyere enn i dag, og skal bidra til å sikre geografisk spredt produksjon. Kvoteordningen for melk videreføres.

- Bruke jordbruksoppkjørene til å styrke grunnlaget for en variert bruksstruktur og en geografisk produksjonsfordeling som sikrer produksjonsgrunnlaget i hele landet. Dagens tilskuddsprofil innebærer en nedtrapping i husdyrtilskuddene ved økt drifts-omfang, og det er naturlig at denne nedtrappingen holdes på dagens nivå for å bidra til at produksjon ut over et visst driftsomfang baseres på marked-sinntektene.
- Legge til rette for en velfungerende varekjede for mat med effektiv konkurranse i alle ledd, både i matindustrien og handelen.
- Innføre lov om god handelsskikk med tilsyn som innehar selvstendig beslutningskompetanse i løpet av 2020.
- Fortsette satsingen på lokal mat og drikke, og forenkle regelverket for foredling på eget bruk.
- Styrke den selveiende bonden ved praktisering av jord- og konsesjonsloven. Det vil ikke bli gjennomført ytterligere liberalisering i jord- og konsesjonslovgivningen, og regjeringen vil videreføre bo- og driveplikten for å sikre at matjorda brukes til matproduksjon.
- Vurdere innretningen på kapitaltilgangen og investeringsvirkemidlene for alle bruksstørrelser gjennom Innovasjon Norge for å bidra til fornying av driftsbygninger og rekruttering.
- Følge opp jordvernstrategien. Stortingets vedtatte jordvern mål skal nås, og deretter vil regjeringen vurdere et nytt måltall for nedbygging av dyrket jord.
- Stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet.
- Legge til rette for urbant landbruk.
- Styrke landbruksutdanningen og iverksette kompetanserettede tiltak for å stimulere til rekruttering i næringene.
- Ha en næringspolitikk som legger til rette for en effektiv og lønnsom næringsmiddelindustri, der konkurransen blir ivarettatt.
- Utrede nytteeffekten av opplysningskontorene, og om aktivitet, ressursbruk og organisering er målrettet for å løse dagens opplysningsbehov.
- Forsterke satsingen på god dyrevelferd, herunder gradvis innføring av dyrepoliti i alle landets fylker.
- Styrke FOU med tanke på utvikling av plantesorter og dyreegenskaper som er godt tilpasset framtidige klimakrav og endrede produksjonsforhold.
- Sette ned et lovutvalg som kun har som formål å samle landbrukslovgivningen i færre og mer oversiktlige lover, men uten politikkenninger.
- Bedre miljøtilstanden i jordbruket gjennom økt skjøtsel og istandsetting av kulturlandskap, naturmangfold og kulturminner.

- Videreføre arbeidet for å sikre norske forbrukere trygg mat gjennom godt regelverk og tilsyn langs hele produksjonskjeden.
- At Norge fortsatt skal være et foregangsland når det gjelder lite antibiotikabruk og lav forekomst av antibiotikaresistens i husdyrholdet.

Skogbruk

Regjeringen vil:

- Styrke grunnlaget for skogbruket gjennom kostnadsreducerende tiltak, fjerning av flaskehalsar i infrastrukturen og utbygging av skogsbilveier og tømmerkaier.
- Legge til rette for økt avvirkning i skogen og samtidig styrke ivaretagelsen av miljøhensyn i skogbruket.
- Følge opp kravet til nyplanting etter hogst.
- Følge opp bioøkonomistrategien og videreutvikle de tiltakene som stimulerer til bruk av tre.
- Legge til rette for at nye lønnsomme arbeidsplasser skapes i bionæringene.
- Legge til rette for å videreutvikle skogressursene og forsterke skogens bidrag til CO₂-opptak og lagring av karbon, gjennom et aktivt skogbruk og utnytting av produksjonsmulighetene.

Klima og miljø

Regjeringen vil:

- At Norges ikke-kvotepliktige utslipp skal reduseres med minst 45 pst. sammenlignet med 2005. Regjeringen har som mål at reduksjonen skjer gjennom innenlandske tiltak, og planlegger for dette. Om strengt nødvendig kan fleksibiliteten i EUs rammeverk benyttes.
- Gjøre Norge til et lavutslippssamfunn i 2050, hvor klimagassutslippene reduseres med 90–95 pst.
- Utarbeide en plan for å oppfylle Norges klimapliktelser med 45 pst. innenlandsk reduksjon i ikke-kvotepliktig sektor når en avtale med EU om felles oppfyllelse er på plass.
- Nasjonale tiltak skal ikke bidra til flytting av utslipp eller til økte globale utslipp.
- Bidra til å utvikle enklere teknologier for karbonfangst og -lagring som bruk av biokull, og nye jordbrukspraksiser som fører til økt karbonbinding i jord.
- Arbeide for å nå ambisjonene i Aichi-målene og følge opp naturmangfoldmeldingen i tråd med Stortingets innstilling.
- Følge opp strategien for bier og andre pollinerende insekter med konkrete tiltak.
- Styrke norsk vannforvaltning og følge opp vannforskriften.

Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2016–2017)

Stortingets næringskomité har behandlet meldingen Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon, i Innst. 251 S (2016–2017). De fire overordnede målene som har ligget til grunn for jordbrukspolitikken, føres videre, men komiteen har tilføyd noen delmål. I proposisjonen gjengis noen sentrale merknader i pkt. 1.3, mens spesifikke merknader på enkelttema er gjengitt i senere kapitler.

Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi er omtalt i pkt. 1.4 i proposisjonen.

1.2 Gjennomføringen av forhandlingene

Jordbrukets krav ble lagt fram 29. april 2019. Statens tilbud ble lagt fram 7. mai. Den 9. mai meddelte Jordbrukets forhandlingsutvalg at de ville gå i forhandlinger. Den 16. mai 2019 inngikk staten jordbruksavtale med Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag for 2019–2020.

Jordbrukets krav er omtalt i pkt. 2.1, og statens tilbud i pkt. 2.2 i proposisjonen.

Protokollen følger proposisjonen som vedlegg 1. Brevet fra finansministeren, med forslag til økning av jordbruksfradraget i forbindelse med statsbudsjettet for 2020, følger som vedlegg 2 i proposisjonen. Referat fra plenums møtet 16. mai 2019 følger som vedlegg 3.

Styrene i Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har meddelt at organisasjonenes styrer har godkjent den inngåtte jordbruksavtalen.

1.3 Utviklingen i jordbruket

Kapittel 3 i proposisjonen belyser utviklingen i jordbruket i forhold til de mål og retningslinjer Stortinget har fastsatt. For jordbrukere som selvstendig næringsdrivende er det mange forhold, også utenfor forhandlingene, som påvirker inntektene og den løpende tilpasningen det enkelte år. Næringen vil oppleve årlige svingninger, f.eks. i avlinger og markedsforhold, også under ellers stabile politiske rammer. Dette ble særlig tydelig i 2018, da den tørre våren og sommeren hadde store konsekvenser for avlingene. Behandlingen av tørkesommeren 2018 i grunnlagsmaterialet er omtalt i pkt. 3.1.1 i proposisjonen. Videre er jordbruket en kapitalintensiv næring med langsiktige tilpasninger. Derfor vil det ofte kunne ta flere år før en ser målbare resultater som følge av justeringer i politikk og virkemidler.

Norsk landbruk består av om lag 184 000 landbrukseiendommer med minst 5 dekar jordbruksareal, og/eller 25 dekar produktivt skogareal. Det var i overkant av 39 600 jordbruksbedrifter i 2018. Utviklingen for gårdsbruk med ganske like muligheter varierer som følge av at bøndene, som selvstendig næringsdrivende, og deres familier, treffer sine valg ut fra en helhetlig vurdering av hvilke muligheter landbruket gir, og hvordan den enkelte gårdbruker disponerer sin kompetanse, tid

og økonomiske ressurser. Nær halvparten av jordbruks-husholdningene henter mindre enn 10 pst. av husholdningsinntekten fra næringen, inkludert ¼ som er uten næringsinntekt.

Matsikkerhet og nasjonal matproduksjon er omtalt i pkt. 3.2 i proposisjonen.

I pkt. 3.3 i proposisjonen er målet om landbruk over hele landet omtalt.

1.3.1 Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen

INNTEKTSUTVIKLING

Fra 2017–2019 er bruttoinntektene i jordbruket beregnet å øke med vel 1 mrd. kroner, mens kostnadene (inkl. realrentekostnaden) er anslått å øke med om lag 2 ¼ mrd. kroner. Det innebærer at vederlag til arbeid og egenkapital for jordbrukssektoren reduseres med 1,2 mrd. kroner fra 2017 til 2019.

Tabell 3.6 i proposisjonen viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital fra 2017 til budsjetterte tall for 2019. Som følge av at skatten på alminnelig inntekt er redusert i perioden, har verdien av jordbruksfradraget gått ned.

Årets beregninger viser en økning i vederlag til arbeid og egenkapital fra 2017 til 2018 på 1,4 pst., eller 4 400 kroner per årsverk, ekskl. verdien av jordbruksfradraget. Fra 2018 til 2019 budsjetteres det med en reduksjon på 6,6 pst., tilsvarende 21 700 kroner per årsverk. Fra 2014 til 2017 økte vederlag til arbeid og egenkapital med i underkant av 17 pst. Fra 2017 til 2019 er inntektene budsjettert med en reduksjon på 5,7 pst. Det er flere årsaker til den svake inntektsutviklingen fra 2017: svikt i markedsinntektene som følge av overproduksjon, en sterk økning i flere kostnadsposter som blant annet energi- og realrente, mineralgjødsel, kalk og innkjøpt fôr som følge av tørken sommeren 2018, fallende produktivtvekst, og redusert verdi av jordbruksfradraget som følge av lavere skatt på alminnelig inntekt.

Referansebrukene

Referansebrukene er basert på NIBIOs driftsgranskinger, som gir data på foretaksnivå. Tabell 3.6 i proposisjonen viser Budsjettnemndas beregninger av vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. virkningen av jordbruksfradraget, for referansebrukene i årene 2017 til 2019.

Referansebruksberegningene for perioden 2017 til 2019 viser positiv inntektsutvikling for referansebrukene med potet og korn, frukt og bær samt de mindre melkebrukene (både ku og geit). For de mindre melkebrukene skyldes dette særlig tilskuddet til små og mellomstore melkebruk som det ble enighet om i jordbruksoppgjøret 2018. De mellomstore og store melkebrukene får redusert inntekt som følge av redusert melkepris og sterk kostnadsvekst per årsverk, blant annet utgifter til

fôr og energi. Brukene med sau/lam og fjørfeslakt faller tilbake i inntekt som følge av stor overproduksjon og lave produsentpriser. For kornbrukene er den kraftige økningen i kostnader, blant annet på energi og smøremidler, leasing og mineralgjødning, bakgrunnen for den negative inntektsutviklingen, i tillegg til at hele prisøkningen fra fjorårets jordbruksoppgjør er inntektsført i 2018.

Tallene viser også at de mindre brukene gjennomgående har hatt en bedre inntektsutvikling enn de større brukene de siste to årene. Dette er særlig tydelig for melkebrukene. De store sauebrukene taper mer på prisen som følge av overproduksjon enn mindre sauebruk som følge av høyere produksjon per årsverk.

Sortert etter geografi er det husdyrbrukene på Østlandet, Jæren og Trøndelag som får den sterkeste reduksjonen. Dette henger bl.a. sammen med reduksjonen i arealtilskudd til grovfôr i disse områdene de siste jordbruksoppgjørene. Melkebruket på Vestlandet har en positiv inntektsutvikling, noe som blant annet skyldes innføringen av tilskuddet til små og mellomstore melkebruk og geografisk differensiering av tilskudd.

KOSTNADSUTVIKLING OG INVESTERINGER

Totalkalkylen viser at den kraftige kostnadsveksten fortsetter i perioden 2017 til 2019. De siste to årene sett under ett har jordbruket, ifølge Budsjettnemnda, hatt en samlet kostnadsøkning på 7,6 pst.

Som det framgår av tabell 3.6 i proposisjonen, økte driftskostnadene med 7,1 pst. fra 2017 til 2018. Fra 2018 til 2019 ble de redusert med 1,4 pst. Endringen fra 2018 til 2019 skyldes hovedsakelig at det budsjetteres med et normalår for fôr slik at utgifter til innkjøpt fôr er redusert sammenlignet med 2018.

Kapitalkostnadene har økt med hhv. 2,2 pst. og 9,9 pst. i perioden fra 2017 til 2019 som følge av at realrentekostnaden har økt kraftig, etter å ha ligget på et relativt lavt nivå.

Målt i faste priser (volum) nådde investeringene sitt laveste nivå i 2001 etter opptrappingen på 70-tallet. Investeringsvolumet målt i faste 2017-priser (inkl. leasing) økte med 9,2 pst. fra 2014 til 2019, ifølge Budsjettnemnda/SSB. Økningen er særlig knyttet til økning i bygninginvesteringene.

UTVIKLING I SYSSELSETTING

Jordbruket stod for 1,8 pst. av samlet sysselsetting i Norge i 2018, mot 4,1 pst. i 1999, ifølge Budsjettnemnda. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til landbruket, og det er en omfattende virksomhet knyttet til foredling og omsetning av landbruksvarer.

Tabell 3.9 i proposisjonen viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift og antall årsverk siden 1999.

Budsjettnemnda har anslått den årlige reduksjonen i arbeidsforbruk til 1,4 pst. i perioden 2017–2020. Re-

duksjonen i antall jordbruksbedrifter er også avtagende og er nå på ca. 2 pst. per år.

STRUKTURUTVIKLING

Antall jordbruksbedrifter er redusert med 27,7 pst., eller om lag 14 700 bedrifter, fra 2005 til 2017. Gjennomsnittlig areal per jordbruksbedrift har økt fra 195 daa i 2005 til 249 daa i 2018. Det har vært vesentlige strukturendringer i alle produksjoner. Gjennomsnittstall for antall dyr eller daa preges av at mange bedrifter har flere produksjoner, hvor noen er mer typiske tilleggsproduksjoner. Strukturutviklingen innebærer likevel generelt at bedriftene spesialiseres.

I 1999 var det 22 659 jordbruksforetak med melkeproduksjon. I 2018 var antallet redusert til 7 857. Siden 2010 har det vært en årlig reduksjon i antall bedrifter med melkeproduksjon på 1 pst. Gjennomsnittlig antall melkekyr per melkebruk har økt fra 13,8 i 1999 til 27,9 i 2018. I jordbruksoppjøret 2014 ble særreglene for samdrift fjernet i kvote- og produksjonstilskudsregelverket. I overkant av 36 pst. av melkeproduksjonsforetakene produserte på flere kvoter i 2018, og om lag 37,5 pst. av kumelkkvotene inngikk i slike foretak. Utviklingen i produksjon på flere kvoter viser at andelen kvotemengde som produseres et annet sted enn der den tilligger, økte fram til 2012, men at andelen ikke har økt vesentlig etter det. Det er i stor grad landbrukseiendommer med kvoter under 100 000 liter som bortdisponerer sin kvote, og de mellomstore og store landbrukseiendommene som produserer på flere kvoter. Gjennomsnittlig antall liter kvote som ble disponert av et melkeproduksjonsforetak i 2018, var 97 300 liter.

Antall daa korn per bedrift med kornproduksjon økte fra 150 daa i 1999 til 271 daa i 2018. I samme periode økte gjennomsnittlig potetareal fra 15 daa til 74 daa, og gjennomsnittlig grønnsaksareal fra 28 til 101 daa per foretak. Dersom man kun tar med bedrifter over 10 daa, er tallene for potet henholdsvis 56 daa og 133 daa, og for grønnsaksbedrifter 47 daa og 150. Gjennomsnittlig sauebesetning økte fra 42 i 1999 til 66 sauer i 2018. Antallet verpehøner per bedrift økte fra ca. 2 600 i 1999 til 7 500 i 2018 når bedrifter med under 500 høner ikke tas med. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse for jordbruksbedrifter med purker økte fra 27 til 75 purker i samme periode.

Arealet til jordbruksbedrifter som går ut av drift, overtas i stor grad av andre jordbruksbedrifter og i hovedsak ved leie.

PRODUKTIVITET

Produktivitetsveksten i jordbruket har tradisjonelt sett vært, og er fortsatt, høy. Jordbrukssektoren har hatt en vekst i brutto arbeidsproduktivitet på i gjennomsnitt 2,4 pst. hvert år de siste ti årene. Tilsvarende produktivitetsmål for norsk industri (bruttoproduct per timeverk)

viser en gjennomsnittlig årlig vekst på 1,8 pst. de siste ti år, ifølge Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. Gjennomsnittlig vekst i Fastlands-Norge var 0,8 pst, jf. figur 3.8. Total faktorproduktivitet i jordbruket har økt med 1,6 pst. per år de siste ti årene.

Årets beregning fra Budsjettnemnda viser at produktivitet utviklingen er lavere enn den har vært de siste årene. Dette skyldes flere forhold. Reduksjonen i arbeidsforbruket er lavere i årets beregninger enn det som har vært lagt til grunn tidligere. Volumveksten i bruttoproduktiviteten er svakere enn i tidligere beregningsår, blant annet som følge av svakere produksjonsutvikling og vekst i energiforbruket.

OVERFØRINGENE TIL JORDBRUKET

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importvernet (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk pris. I tillegg kommer verdien av særskilte skatte- og avgiftsordninger. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtten til produsentene. For Norges del er jordbruksfradraget i skatteligningen et eksempel på en skatteordning som også inkluderes i beregningene. PSE-prosenten gir med andre ord en indikasjon på støttenivået. Den gir ikke grunnlag for en nøyaktig sammenligning mellom land, fordi det varierer hvor stor andel av jordbruksproduksjonen og hvilke virkemidler som er inkludert.

Netto overføringer i faste kroner var høyest i siste halvdel av 1980-årene, og har deretter hatt en nedadgående trend. Etter 2007 har det vært en viss økning i realverdien av totaloverføringene, ifølge OECD. Norge har, sammen med Sveits, Sør-Korea, Japan og Island, den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene.

Støttenivået i Norge målt ved PSE-prosenten har i gjennomsnitt vært i underkant av 60 de siste årene. Prosenten har variert en del fra år til år, særlig pga. svingninger i verdensmarkedspriser på en rekke landbruksprodukter. Nedgangen i PSE-prosenten for Norges del i 2017 skyldes i hovedsak økende verdensmarkedspriser som reduserte skjermingsstøtten. PSE-prosenten i gjennomsnitt for OECD-land var 18 i 2017. Endringer i PSE-prosenten kan skyldes både endringer i det interne støttenivået og valutakurser. Endringer i verdensmarkedspriser vil ha særlig stor betydning. Tabell 3.10 i proposisjonen gir en oversikt over PSE for Norge og sammenlignbare land.

1.3.2 Bærekraftig utvikling – miljø og klima

MILJØ OG KLIMA

Norsk landbruk har lange tradisjoner for bærekraftig forvaltning som tar hensyn til miljø, kulturlandskap

og biologisk mangfold. Utvikling i kunnskap og virkemidler har bidratt til at aktiviteten på mange områder er mer miljøvennlig i dag enn for 20–30 år siden. Måling i utvikling av miljøvirkemidlene har stått sentralt.

Jordbrukets utslipp har blitt redusert med 4,2 pst. fra 1990 til 2017. Det har i samme periode vært en økning i de totale nasjonale utslippene på 3 pst. Bokførte tall for utslipp av klimagasser fra jordbrukssektoren i Norge var på 4,5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2017 og utgjorde 8,5 pst. av de totale norske utslippene i 2017.

Utslipp av lystgass kommer i hovedsak fra spredning av mineral- og husdyrgjødsel. Utslippene avhenger blant annet av hvordan jorda bearbeides og hva som dyrkes, noe som gir utslippstall med stor usikkerhet. Utslipp av metan kommer i hovedsak fra dyrenes fordøyelse og fra lagring av husdyrgjødsel. For metan har utslippstallene mindre variasjon enn for lystgass.

Færre storfe, grunnet økt effektivitet i melkeproduksjonen, og redusert bruk av gjødsel er hovedårsakene til nedgangen i utslipp fra jordbruket siden 1990. Ifølge GENO har avlsarbeid bidratt til at klimagassutslippene fra melkekyr er redusert med 10 pst. per produserte enhet fra 1980 til i dag. Fra 1990 viser regnskapet at utslippene av metan fra jordbruket er redusert med rundt 1,8 pst., med noe variasjon mellom årene, jf. figur 3.10 i proposisjonen.

Til tross for økt produksjon har endringer i jordbruket bidratt til at utslipp fra energiforbruk i jordbruket er redusert med 30 pst. siden 1990, herunder 15 pst. fra bruk av traktorer og annen redskap.

Ammoniakk (NH₃) har forsurende effekt, og i tillegg er ammoniakk kilde til utslipp av klimagassen lystgass (N₂O). Utslipp av ammoniakk kan også medføre overgjødsling av vann og vassdrag, fordi det fører til økt avrenning av nitrater. Ammoniakk bidrar også til dannelsen av små helseskadelige partikler i atmosfæren.

Utslipp av ammoniakk fra jordbruket kommer fra to hovedkilder, husdyrgjødsel og bruk av mineralgjødsel. Utslippene fra jordbruket har de siste årene utgjort litt over 90 pst. av de totale ammoniakksutslippene til luft i Norge. Utslippene av ammoniakk fra jordbrukssektoren har vært relativt stabile siden 1990.

Norge er i Gøteborgprotokollen av 1999 forpliktet til å holde de årlige utslippene av ammoniakk til luft på maksimalt 23 000 tonn fra 2010. Forpliktelsen er også innlemmet i EØS-avtalen (Direktivet om nasjonale utslippstak for forurensninger til luft). Ved revisjon av Gøteborgprotokollen i 2012 påtok Norge seg å redusere de årlige utslippene fra 2020 med 8 pst. sammenlignet med utslippene i 2005. Denne forpliktelsen gjelder fra 2020. Dette tilsvarer et maksimalt årlig utslipp på 31 400 tonn (SSB des. 2018). For 2017 var utslippene 33 400 tonn, dvs. 10 400 tonn over forpliktelsen som gjelder fra 2010, og 2 000 tonn over den nye forpliktelsen som gjelder fra 2020. Mens de samlede utslippene ble redusert

med 2,2 pst. fra 2005 til 2017, økte utslippene fra jordbruket i samme periode med 1,9 pst.

ØKOLOGISK JORDBRUK

Ny nasjonal strategi for økologisk jordbruk ble lagt fram av regjeringen 25. mai 2018, som vedlegg til Prop. 94 S (2017–2018). Strategien ble behandlet i Stortinget 11. juni 2018. Mål for økologisk jordbruk er å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Strategien har tre innsatsområder: Kunnskap og kompetanse, legge til rette for økologisk produksjon og utvikling av en effektiv verdikjede. Oppfølgingen av strategien er i gang, og økologisk landbruk er nærmere omtalt i pkt. 3.5.2 i proposisjonen.

1.4 Utvikling i foredlings- og omsetningsledd

Produksjonsverdien i næringsmiddelindustrien, utenom fisk, har ligget nominelt stabilt i overkant av 150 mrd. kroner i 2016, -17 og -18, ifølge SSB. Næringsmiddelindustrien, ekskl. fisk, bidro med 31,4 mrd. kroner i verdiskaping i 2018. Målt i faste priser falt bruttoproduktet med 0,6 pst. fra 2017 til 2018. Denne delen av industrien sysselsatte 42 400 personer i 2018. Antall sysselsatte har vært stabil de siste ti årene, men antall årsverk er redusert fra 41 000 til 38 400. Bedriftene er små eller mellomstore, og 95 pst. har under 100 ansatte.

Betydelige deler av næringsmiddelindustrien foredler norskproduserte råvarer, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Importen av næringsmidler øker. Norsk næringsmiddelindustri (ekskl. fiskevarebransjen) har derfor fått redusert sin hjemmemarkedsandel de siste årene.

Så langt i 2019 har nedgang i internasjonale priser på soyamel, kombinert med en lavere non-GMO premie, gjort at det i mai 2019 vil bli ilagt toll ved import, eller prisutjevningsbeløp ved bruk, av norskprosessert soyamel. De siste årene har dette kun skjedd ved noen få tilfeller. Landbruksdirektoratet forvalter importregimet for soyamel etter en referansepris som fastsettes i jordbruksavtalen. Når internasjonal pris ligger over denne, vil svingninger i internasjonale priser på soyamel påvirke råvarekostnadene til kraftfôr direkte.

Prisutviklingen på matvarer

På grunn av importvernet for sentrale produkter fra det norske jordbruket påvirkes forbrukerprisene for mat i Norge mindre av internasjonale prissvingninger enn i mange andre land. Fra januar 2010 til nå har matvareprisene økt om lag like mye i Norge, Sverige og Danmark, målt i nasjonal valuta. De siste tolv månedene (fra mars til mars) har forbrukerprisene i Norge økt med 2,9 pst. I Sverige økte de med 3,2 pst., mens de økte med 1,7 pst. i Danmark. Samtidig viser konsumprisindeksene fra de respektive land at prisene varierer klart mer gjennom året i Norge. Dagligvarekjedenes priskampanjer på

enkelte varegrupper bidrar til variasjonen. Isolert sett har målprisøkningene i jordbruksoppkjørene de siste tre årene gitt grunnlag for en økning på hhv. 0,1–0,15 prosentpoeng.

Figur 4.2 i proposisjonen viser utviklingen i forbrukerprisene fra januar 2010. Prisveksten har vært størst for fisk, med 39 pst. i perioden, mens kjøttvarene har blitt vel 1 pst. dyrere, ifølge SSB.

Nordmenn bruker en liten andel av inntekten på mat, til tross for at prisnivået er høyt. Det høye prisnivået skyldes blant annet høyt kostnads- og lønnsnivå, kostbar distribusjon, konkurranseforhold og at norske råvarepriser er høyere enn i nabolandene, blant annet som følge av landbrukspolitikken, herunder tollvernet. Ifølge Eurostat/SSB lå prisnivået på matvarer og alkoholfrie drikkevarer 66 pst. over EU28 i 2017. Prisnivået på alle varer og tjenester til konsum i husholdningene var 43 pst. høyere i Norge enn gjennomsnittet i EU28. Blant matvarene er det meierivarer (179), brød (170) og kjøtt (160) som, relativt sett, er dyrest i Norge, mens fisk (113) er billigere. Sammenlignet med Norge var prisnivået på matvarer og alkoholfrie drikkevarer 26 pst. lavere i Sverige og 20 pst. lavere i Danmark.

Industri og konkurranseforhold

Produksjonen i norsk jordbruk og næringsmiddelindustri har vært jevnt økende over tid. Produksjonsverdien i næringsmiddelindustrien, utenom fisk, har ligget nominelt stabilt de siste årene. Sammenlignet med annen industri er matindustrien mindre sårbar for konjunktursvingninger, men vi ser nå tegn til redusert vekst i etterspørselen, særlig for kjøtt. Engrossalget av kjøtt gikk ned for svin, sau/lam og storfe i 2018.

Importen av landbruksvarer til Norge øker i verdi, men har de siste årene vært relativt stabil i volum. I 2018 økte derimot importert mengde med 2,8 pst. Dette skyldes i hovedsak økt import av kraftfôrråvarer, grovfôr og korn som følge av tørkesommeren. Veksten i import av råvarer til fiskefôr utgjør historisk sett en stor del av veksten i importert mengde av landbruksvarer. Av mengden importerte fôrråvarer utgjør råvarer til fiskefôr om lag $\frac{2}{3}$, mens råvarer til kraftfôr utgjør om lag $\frac{1}{3}$. Utviklingen i importverdien av landbruksvarer er vist i figur 4.3 i proposisjonen.

Samlet ble det i 2018 importert landbruksvarer, inkludert råvarer til fiskefôr, til en verdi av 66,5 mrd. kroner, en økning på 4,5 pst. i verdi sammenlignet med 2017. Verdien på norsk eksport av landbruksvarer var til sammenligning på ca. 11 mrd. kroner.

At importen av landbruksvarer for det meste består av produkter som ikke produseres i Norge, reflekteres ved at 80 pst. importeres tollfritt. De største varegruppene er soyabønner og soyaprodukter til fiskefôr og kraftfôr, andre råvarer til fiskefôr, tropiske frukter, bær, vin, snus og kaffe.

BEARBEIDINGSINDUSTRIEN/RÅK-INDUSTRIEN

Bearbeidede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK), er spesielt utsatt for økt importkonkurranse. Importen er økende, og i 2018 ble det importert RÅK-varer til mat til en verdi av 12,5 mrd. kroner. Dette er en økning på 4 pst. fra 2017. I samme periode økte eksporten av disse varene med 13 pst., til 2,6 mrd. kroner.

Rundt 90 pst. av importen av RÅK-varer til Norge kommer fra EU, og da særlig fra våre nærmeste naboland. Utviklingen i råvareprisene i Norge sammenlignet med EU er derfor et helt sentralt element i konkurransevilkårene for industrien, og for avsetning av norske jordbruksprodukter.

Rundt 72 pst. av matkornet, 14 pst. av bær- og fruktproduksjonen, 14 pst. av melkeproduksjonen og 10 pst. av eggproduksjonen i Norge inngår i produksjonen av RÅK-varer.

UTVIKLING I MATVAREKJEDEN

Dagligvaremarkedet har de siste tiårene vært preget av en økende vertikal integrasjon, noe som påvirker konkurranseforholdene for matindustrien. Det er utviklet nye grossist- og distribusjonsløsninger, og dagligvarekjedene kontrollerer i hovedsak all distribusjon av dagligvarer.

De tre store dagligvarekjedene kontrollerer om lag 96 pst. av dagligvaremarkedet i Norge. I 2018 hadde NorgesGruppen 43,2 pst. av markedet, Coop 29,3 pst. og REMA1000 hadde 23,7 pst. Bunnpris har 3,7 pst. av markedet og har innkjøps- og distribusjonsavtale med NorgesGruppen. Et fåtall frittstående aktører og netthandel dekker de resterende 0,1 pst. av markedet.

MATPOLITIKKEN

God plante- og dyrehelse er grunnleggende for mattrygghet, kostnadseffektivitet og en langsiktig og bærekraftig matproduksjon.

Forekomst av sykdommer hos husdyr som er overførbare til mennesker, direkte eller gjennom mat, er begrenset i Norge. Dette er fordelaktig både for folkehelsen og for konkurransevnen i husdyrnæringene. Norsk frukt- og grøntproduksjon har tilsvarende konkurransefortrinn bl.a. på grunn av arbeidet med å redusere bruk og risiko ved bruk av plantevernmidler.

Antibiotikabruken i norsk husdyrhold er svært lav i internasjonal sammenheng.

Viktige sektormål for landbruket er å redusere forbruket av antibiotika til produksjonsdyr med 10 pst. innen 2020 og hindre at den resistente bakterien LA-MRSA etableres i norsk svinehold. Handlingsplanen oppdateres hvert halvår. Husdyrnæringen la i juni 2017 også fram en egen handlingsplan for forebygging av antibiotikaresistens hos produksjonsdyr.

1.5 Importvernet og internasjonale forhold

Importvernet for landbruksvarer

Handel er grunnleggende for økonomisk vekst og utvikling. Utviklingen over tid har gått i retning av reduserte handelsbarrierer og økt handel. De senere årene har det generelt vært mindre framdrift i liberaliserende prosesser, både i WTO, som skal fremme global handel, og i frihandelsforhandlinger mellom land eller grupper av land.

Eskalering av handelskonflikter, i første rekke mellom USA og Kina, skaper usikkerhet i verdenshandelen, noe som også rammer norske bedrifter. Det dårlige forhandlingsklimaet lammer pågående forhandlingsprosesser i WTO, der det heller ikke forventes særlige framskritt i den nærmeste framtid.

Dette innebærer at det i første rekke er gjennom EFTA at det nå pågår forhandlinger som påvirker markedsadgangen for landbruksvarer til Norge.

WTO-landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på de tre områdene markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier. Dette er omtalt i pkt. 5.2 i proposisjonen.

UTVIKLINGEN I EUS FELLES LANDBRUKSPOLITIKK (CAP)

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs felles landbrukspolitikk har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Prisutviklingen på landbruksproduktene i EU påvirker omfanget av grensehandelen og konkurransekraften til næringsmiddelindustrien.

EU er nå i gang med behandlingen av neste CAP-reform for perioden 2021–2027.

Sammenlignet med noen av de foregående reformene legges det ikke opp til noen omfattende endringer av landbrukspolitikken i denne omgang.

Den kanskje største nyvinningen i Kommisjonens forslag er ordningen med såkalte nasjonale strategiplaner som skal omfatte hele landbrukspolitikken (både pilar 1 og 2). Med innføringen av de nasjonale strategiplanene vil medlemslandene få enda større fleksibilitet til å tilpasse støtteprofilen til egne nasjonale forhold innenfor felles EU-mål. Dette gjelder blant annet miljøtilskuddene, som i mye større grad vil bli overlatt til nasjonale myndigheter å utforme basert på nasjonale forhold.

Kommisjonen definerer ni målsettinger som de nasjonale strategiplanene skal svare på: Sikre bonden inntekt, økt konkurransekraft, styrke bondens posisjon i verdikjeden, klimatilpassing, miljøvern, landskapsvern og biologisk mangfold, rekruttering, levende bygdesamfunn og høy matvarekvalitet. Kommisjonen ønsker med dette å vri landbrukspolitikken mot mer resultatbasert støtte.

Både langtidsbudsjettet og CAP er nå til behandling i parlamentet og i rådet, før disse og Kommisjonen møtes til forhandlinger for å bli enige om den framtidige politikken.

1.6 Hovedtrekk i avtalen

1.6.1 Mål og rammer for oppjøret

Gjeldende mål for jordbrukspolitikken er gjengitt i figur 6.1 i proposisjonen.

Det har i flere år ligget til grunn at hovedformålet med jordbrukspolitikken skal være økt matproduksjon på norske ressurser. Nå ser vi at flere år med god inntektsvekst og produksjonsøkning er avløst av et stagnende og delvis fallende marked. Forbruksveksten stagnerer særlig for grasbaserte produkter, som er meget viktig i norsk jordbruk. Hovedutfordringen nå er derfor ikke økt produksjon, men å tilpasse produksjonen til etterspørselen og prioritere produksjoner med markedsmuligheter på hjemmemarkedet, både til mat og fôr. Produksjonen i 2018 ble lav, spesielt for korn, grovfôr og noen planteprodukter, men det skyldtes en ekstraordinær tørkesituasjon. Stor innsats fra næringen selv, godt samarbeid med myndighetene, en god avlingsskadeordning og en rekke tiltak for å styrke tilgangen til fôr bidro til at en unngikk omfattende utslakting som kunne gått ut over produksjonsevnen i flere år.

Utviklingen i etterspørselen utfordrer også målet om landbruk over hele landet. Bruk av gras- og beitearealene er avgjørende for jordbruksproduksjon mange steder. Fortsatt fall i etterspørselen vil gjøre det krevende å opprettholde arealbruken. Reduksjon i melkeproduksjonen som følge av avvikling av eksportsubsidier fra 1. juli 2020 forsterker problemet ytterligere. En fortsatt styrking av virkemidlene for den geografiske arbeidsdelingen og økt produktivitet i husdyrholdet vil ha stor betydning for oppnåelsen av målet om landbruk over hele landet.

Markedsutviklingen gir også utfordringer med å øke verdiskapingen. Det er krevende å øke verdiskapingen i et stagnende og delvis fallende marked. Budsjett-nemndas tall viser svakere vekst i produktiviteten enn på lenge. Det skyldes både svakere utvikling i bruttoproduktet og lavere reduksjon i arbeidsforbruket. Den ekstreme tørken i 2018 har også betydning for tallene. Tilpasning av produksjonskapasiteten vil bli et hovedspørsmål de nærmeste årene. Samtidig må driftsapparatet fornyes, det blir viktig å ta i bruk ny teknologi og mer presisjonsjordbruk. God plantehelse og avlingsframgang, god dyrevelferd og avlsframgang, og lav bruk av antibiotika må fortsatt bidra til produktivitsvekst og til lavere klimagassutslipp per produsert enhet. God produktivitsutvikling er en forutsetning for inntektsmålet.

1.6.2 Grunnlagsmaterialet

Budsjett-nemnda for jordbruket (BFJ) la fram omforent grunnlagsmateriale for forhandlingene den 12. april. Det er store bevegelser i tallene, både sammenlignet med i fjor og fra år til år i årets beregninger. Den ekstraordinære tørkesommeren ga jordbruket store inntektstap og økte kostnader. Dette påvirket mange poster i regnskapet, både for 2018 og 2019. BFJ anslår at jordbruket tapte over 3 mrd. kroner på tørken. Samtidig ble det utbetalt kompensasjoner på om lag 2,4 mrd. kroner. BFJ understreker at årets inntektstall er mer usikre enn normalt, og at det er større grunn enn vanlig til å vurdere inntektene over flere år.

SSB har publisert nye tall for utviklingen i energi- bruk og arbeidsforbruk. Disse viser en betydelig svakere nedgang i arbeidsforbruket siden 2013 enn forutsatt i tidligere beregninger. Sammen med tørken i 2018 bidrar dette til klart lavere anslag på produktivitsveksten enn på mange år. De siste ti årene har jordbrukssektoren hatt en vekst i bruttoprodukt per timeverk på 2,4 pst. per år. Gjennomsnittet for fastlandsøkonomien er 0,8 pst.

INNTEKTSUTVIKLINGEN

Fra 2017 til 2019 budsjetteres jordbrukets gjennomsnittlige vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk (inkl. verdien av jordbruksfradraget) å bli redusert med 5,7 pst. For perioden 2014 til 2019 regner BFJ med en inntektsvekst i jordbruket på vel 10 pst. Veksten for lønnsinntektene anslås til 13,7 pst.

Figur 6.4 i proposisjonen viser inntektsutviklingen i jordbruket og for andre grupper. De viktigste årsakene til at kurven for jordbruket beveger seg forskjellig fra forutsetningene i fjor er effektene av tørken, hvor endrede inntekter (inkl. utbetaling av erstatninger) og kostnader fordeler seg ulikt på regnskapsårene 2018 og 2019, samt at renteøkningen kom senere enn SSB prognoserte i fjor. I tillegg senkes kurven i år av SSBs nye undersøkelser om energi- og arbeidsforbruk. Beregningsteknisk får også inntektskurven for jordbruket en svekket utvikling fordi verdien av jordbruksfradraget er lagt til, slik Stortinget har forutsatt. Fra 2014 til 2019 er skatten på alminnelig inntekt redusert fra 28 til 22 pst. Verdien av å ha et særskilt fradrag blir da, relativt sett, mindre.

1.6.3 Rammen

Ved vurdering av rammen har avtalepartene tatt utgangspunkt i anslag for utviklingen i jordbrukets produksjon og kostnadsutvikling, samt arbeidsforbruk og anslag på lønnsvekst for andre grupper, jf. tabell 6.1 i proposisjonen.

Totalt gir disse anslagene en prognosert økning i brutto inntekter som følge av økt produksjon i jordbruket og prisøkning i sektorer uten målpris på bare 160 mill. kroner. I fjorårets avtale var partene enige om

at bedre markedstilpasning hadde et inntektspotensial på 250 mill. kroner. Overproduksjon gir fortsatt betydelige inntektstap, men det ligger til rette for bedre markedsbalanse i 2020. Avtalen er basert på en forbedring av markedsbalansen tilsvarende 195 mill. kroner.

Prognosert kostnadsvekst er om lag 890 mill. kroner. Reduksjon i arbeidsforbruket i jordbruket og lønnsvekst på 3,5 pst. bidrar teknisk i rammeoppbyggingen med et finansieringsbehov på 305 mill. kroner. Inntektsverdien av jordbruksfradraget er inkludert i grunnlaget for denne beregningen.

Rammen for den inngåtte avtalen er på 1 240 mill. kroner. Med prognosene gitt i tabell 6.1 i proposisjonen legger det til rette for en netto inntektsøkning fra 2019 før oppgjør, til 2020 på 6,25 pst.

Finansieringen av rammen går fram av tabell 6.2 i proposisjonen. Den 16. mai mottok landbruks- og matministeren brev fra finansministeren hvor det ble varslet at regjeringen vil foreslå en økning av jordbruksfradraget i budsjettet for 2020. Utvidelsen skal skje ved å øke det generelle fradraget (beløpsgrensen for inntekt som gir fullt fradrag) innenfor en provenyramme på 90 mill. kroner, jf. vedlegg 2 i proposisjonen. Utvidelsen vil ha en inntektsvirkning før skatt på 150 mill. kroner, og partene har lagt det til grunn som en av rammebetingelsene for avtalen og finansiering av rammen. Målprisene økes fra 1. juli 2019 med en årsvirkning på 249 mill. kroner. Fra 2018 er det om lag 49 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda. Disse midlene disponeres som en del av rammen. Bevilgningen over kap. 1150 økes med 720 mill. kroner i 2020. Med prognosene i tabell 6.1 i proposisjonen vil verdien av jordbruksfradraget øke med 72 mill. kroner.

DISPONERINGER I 2019

På kapittel 1150 er det overført vel 49 mill. kroner fra 2018. I 2019 er det prognosert et underforbruk på 91 mill. kroner på overførbare poster. Dvs. at vel 140 mill. kroner er disponible for kalenderåret 2019. I avtalen disponeres 47,8 mill. kroner til pristilskudd fra 1. juli (post 73), 60,4 mill. kroner tilføres Landbrukets utviklingsfond, og det bevilges 5 mill. kroner til Graminor for oppbygging av frukt- og bærseier på Njøs. Forslag til disponering av midler ut av fondet framgår av kapittel 7 i proposisjonen.

1.6.4 Fordeling på priser og tiltak

ØKNING I MÅLPRISENE

Endringer i målprisene er vist i tabell 6.3 i proposisjonen. Målprisene økes innenfor en samlet ramme på 249 mill. kroner.

Dersom økningen i målprisene realiseres, vil målprisøkningene gi grunnlag for en vekst i konsumprisin-

deksen for mat på 0,15 prosentpoeng. Kostnaden for en gjennomsnittshusholdning vil bli under 100 kroner.

Avtalepartene legger vekt på at næringsmiddelindustriens konkurransekraft skal opprettholdes.

ENDRING I BEVILGNINGER OVER AVTALEN

Bevilgningene på kapittel 1150, Til gjennomføring av jordbruksavtalen, økes med 720 mill. kroner, jf. fordelingsskjemaet i vedlegg 1 i proposisjonen. Bevilgningsendringene inkluderer både endringene som følger av avtalen, og justeringer som følge av endret behov ved gjeldende satser.

UTSLAG PÅ REFERANSEBRUKENE

Tabell 6.4 i proposisjonen viser en meget tydelig prioritering av korn, poteter og frukt. Grønnsaksproduksjon er ikke representert i referansebrukene. Samtidig er det lagt vekt på at produksjonsstimulansen i produksjoner med overproduksjonsproblemer ikke øker. De økonomiske resultatene for melkeproduksjon i 2020 vil påvirkes av opplegg for nedskalering av melkeproduksjonen, som skal utarbeides høsten 2019.

1.6.5 Andre hovedpunkter

I fordelingen er det særlig lagt vekt på å prioritere inntektsmuligheter i produksjoner med markedsmuligheter, å styrke grunnlaget for små og mellomstore bruk, og samtidig ta hensyn til at større bruk får størst inntektsreduksjon med svak prisutvikling på produktene og kostnads- og renteøkning. Videre er det prioritert å styrke grunnlaget for den geografiske produksjonsfordelingen, å styrke miljø- og klimaarbeidet, kompetanse, forskning og utvikling og velferdsordningene i jordbruket.

TILTAK FOR INNOVASJON OG VEKST I GRØNTSEKTOREN

Partene er enige om at det skal etableres en særskilt satsing på grøntsektoren med mål om å øke norskandelen og møte etterspørselen med mest mulig norskprodusert vare. Satsingen består av to elementer:

1. Forsterking av virkemidler fra FoU og rekruttering til produktutvikling og omsetning:
  - 65 mill. kroner øremerkes investeringer i grøntsektoren over investerings- og bedriftsutviklingsordningen (IBU).
  - 9 mill. kroner av IBU-ordningen øremerkes til produsenter som ønsker å etablere småskala-produksjon av grønnsaker, frukt og bær.
  - Forsterket FoU-innsats. 10 mill. kroner av forskningsmidlene over jordbruksavtalen øremerkes forskning innenfor grøntsektoren.
  - Finansiering av prosjektet Presisjonsjordbruk ut i praksis (PRESES) med 4 mill. kroner per år i fem år.

- Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket styrkes med 10 mill. kroner til 87 mill. kroner, og grøntsektoren prioriteres.
  - Opplysningskontoret for frukt og grønt styrkes med 4 mill. kroner.
  - Graminors frukt- og bærsenter på Njøs tilføres 5 mill. kroner i 2019.
  - Norsk Landbruksrådgiving vil ha en nøkkelrolle knyttet til rådgiving og kompetanseheving innenfor frukt- og grøntproduksjon.
2. Det skal etableres et rådgivende utvalg bestående av aktørene i verdikjeden, avtalepartene og virkemiddelapparatet. Utvalget skal innen 15. mars 2020 legge fram en langsiktig plan for styrket innovasjon, vekst og økt norskandel for grøntproduksjoner.

NEDSKALERING AV MELKEPRODUKSJONEN

Som følge av WTO-avtalen fra Nairobi 2015 må Norge avvikle eksportsubsidiene innen 2021. Det innebærer at melkeproduksjonen må reduseres. Partene er enige om at det er behov for et best mulig faktagrunnlag for nedskaleringen, og vil gjennomføre en prosess høsten 2019 for å utarbeide et opplegg for hvordan det skal gjennomføres.

Partene er enige om at nedskaleringen vil bli gjennomført ved bruk av forholdstallet på disponibel kvote og oppkjøp av melkekvote med finansiering over omsetningsavgiften for melk. Det skal legges vekt på at produksjonsregionenes andel av grunnkvote videreføres om lag på dagens nivå. Et samlet opplegg skal være etablert senest 1. oktober 2019. Gjeldende ordning for kjøp og salg av melkekvote suspenderes når innværende periode utløper 1. august 2019.

Nedskaleringen av melkeproduksjonen er nærmere omtalt i pkt. 7.7.1 i proposisjonen.

OMSETNINGSAVGIFT

For å bygge opp likviditeten i Omsetningsrådets fond for melk og for å legge til rette for at melk kan kjøpes opp i omsetningsrunden i 2020, bør det vurderes å øke omsetningsavgiften for melk fra 1. juli 2019.

Planteprodukter

For å bidra til økt produksjon og økt selvforsyningsgrad på områder hvor det er markedsmuligheter, gjøres følgende hovedendringer:

- Målprisen på matkorn økes med 14 øre per kg.
- Økt prisnedskrivning til korn og økt matkorntilskudd gjør at råvareprisen til mel holdes uendret.
- Bevilgningen til arealtilskuddet til korn økes med 40 mill. kroner.
- Målprisene på førkorn økes med 12 øre per kg, og prisnedskrivningstilskuddet økes, slik at råvarer til kraftfôr blir 2 øre dyrere per kg.

- Tilskuddet til lagring av såkorn økes med 6,3 mill. kroner.
- Målprisene på grønnsaker økes med 3,7 pst., og poteter med 25 øre per kg.
- Bevilgningen til distriktstilskuddene til frukt og grønt økes med 19,3 mill. kroner.

Styrke grunnlaget for den geografiske produksjonsfordelingen

- Grunnlaget for den geografiske produksjonsfordelingen styrkes, som forutsatt i Granavolden-plattformen, gjennom tilpasninger på en rekke områder. Økonomien i korn, poteter og grøntsektoren styrkes vesentlig. Styrkingen gjøres særlig for arealer som er best egnet til slik produksjon.
- Tilskuddene til det grasbaserte husdyrholdet differensieres ytterligere for å målrettes bedre mot områder med produksjonsutfordringer og driftsvansker.
- Satsene i beitetilskuddene økes tilsvarende 104 mill. kroner.
- Arealtilskudd til grovfôr økes med 44 mill. kroner fra sone 5a, og med større økning fra sone 5b Vestlandet, til og med sone 7.

Husdyrhold

- Målprisen på melk økes med 3 øre per liter, og distriktstilskuddene til melk økes med 30,7 mill. kroner i sone D til J.
- Driftstilskuddet til melkeproduksjon økes med 9 500 kroner i sone 1, 3 og 4 og med 14 500 kroner i sone 2 og 5–7.
- Driftstilskudd til ammekyr økes noe mindre enn til melkekyr i sone 5 til 7.
- Satsene i husdyrtilskuddene økes med om lag 180 mill. kroner, og beløpstaket reduseres med 30 000 kroner til 530 000 kroner per foretak.
- I tilskudd til sau justeres nedre satsintervall fra 125 til 150 dyr.
- Råvarer til kraftfôr blir 2 øre dyrere, etter økning i målpriser på korn, økt prisnedskrivningstilskudd og økning i frakttilskudd til kraftfôr med 15 mill. kroner.
- Tilskudd til innfrakt av slakt økes med 10 mill. kroner, bl.a. som følge av endringer i bestemmelsene om kjøre- og hviletid.
- Tilskuddsgrunnlaget for veterinærers reiser utvides, og bevilgningen økes med 5 mill. kroner.

Miljø og klima

Miljø- og klimainnsatsen skal styrkes gjennom oppgjøret innenfor en økt bevilgningsramme på 236 mill. kroner, inkl. økningen i areal- og kulturlandskapstilskudd. Satsøkninger for enkeltbruk er større enn bevilgningsøkningen, pga. innsparinger.

- Miljøtiltakene over Landbrukets utviklingsfond økes med 43 mill. kroner.
- Bevilgningen til regionale miljøprogram økes med 35 mill. kroner.
- Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling økes med 10 mill. kroner.
- SMIL-ordningen styrkes med 12 mill. kroner.
- Dreneringsordningen økes med 10 mill. kroner.
- Investeringsstøtte til organisert beitebruk økes med 5 mill. kroner.
- Bevilgningen til skogbruk økes med 15 mill. kroner. Av samlet bevilgning videreføres en avsetning på 8 mill. kroner til miljøtiltak i skog.
- Det bevilges 8 mill. kroner til Klimasmart landbruk.
- Tilskudd til biogassordningen økes med 2 mill. kroner.
- Ordningen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket økes med 4,5 mill. kroner.
- Satsøkninger til økologisk landbruk og avsetningen til utviklingstiltak økes tilsvarende om lag 10 mill. kroner.
- Det avsettes 2 mill. kroner i 2019 og 2020 til å bedre grunneier- og jaktorganiseringsen for mer effektivt uttak av villsvin.

Kompetanse, rekruttering og velferd

- Bevilgningen til forskning og utvikling økes med 17 mill. kroner.
- Bevilgningen til Norsk landbruksrådgivning økes med 4,5 mill. kroner. Flere av ordningene som skal bidra til økt kompetanse, styrkes.
- Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid økes med 6 pst., og taket per foretak heves med 4 700 kroner. Videre styrkes ordningen for avløsning ved sykdom og landbruksvikarordningen.

I kapittel 7 i proposisjonen er det gitt en nærmere omtale av viktige politikkområder.

1.7 Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

Jordbruksoppgjøret 2019 dreier seg i hovedsak om budsjettmessige endringer for budsjettåret 2020. Videre utarbeides det prognoser for forbruket i 2019 på de enkelte ordninger med utgangspunkt i gjeldende satser og regelverk. På bakgrunn av dette fremmes det nye bevilgningsforslag for Stortinget som innebærer endringer og omdisponeringer innenfor gjeldende budsjett i 2019 som tilpasser bevilgningene til det faktiske behov.

På de overførbare postene er det overført 49,2 mill. kroner fra 2018 til 2019, jf. tabell 8.1 i proposisjonen.

Forbruksprognosen på de overførbare postene i 2019 viser et underforbruk på 91,022 mill. kroner sammenlignet med vedtatt budsjett for 2019, jf. tabell 8.2 i proposisjonen.

Summen av udisponerte, overførte midler fra 2018 og innsparinger innenfor budsjettet i 2019 blir etter dette 140,2 mill. kroner. Dette er midler som kan omdisponeres innenfor rammen av uendret budsjett i 2019.

I jordbruksavtalen er partene enige om en økning i kornprisene fra 1. juli 2019. For matkorn er det foreslått en gjennomsnittlig økning på 14 øre/kg, og for førkorn ca. 12 øre per kg. For å regulere engrosprisene på råvarer til kraftfôr og matmel er det foreslått økning i prisnedskrivningen av norsk korn på 8,2 øre per kg, og en økt prisnedskrivning av norsk korn i matmel med 5,8 øre per kg. For å unngå markedsforstyrrelser og bidra til at forutsetningene om råvarekostnad i kraftfôrproduksjonen oppfylles, må endringene i prisnedskrivningen av norsk korn gjennomføres fra 1. juli 2019. Den samlede effekt av dette innebærer at bevilgningsbehovet på post 73 øker med 74,8 mill. kroner i 2019.

Videre var partene enige om å sette av 5,0 mill. kroner i 2019 til Graminor for oppbygging av frukt- og bær-senter på Njøs. Det resterende disponible beløp på 60,4 mill. kroner i 2019 har partene disponert til å styrke kapitalen i LUF.

De budsjettmessige konsekvensene i 2020 av dette jordbruksoppgjøret vil bli fremmet for Stortinget i Prop. 1 S (2019–2020) under Landbruks- og matdepartementet. I tabell 8.4 i proposisjonen vises det justerte bevilgningsbehov som følge av endringene som foreslås i dette jordbruksoppgjøret. Endringer som skyldes konsekvensjusteringer eller justerte volumprognoser på overlagsbevilgningene, er ikke innarbeidet.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Ruth Grung, Cecilie Myrseth, Nils Kristen Sandtrøen og Terje Aasland, fra Høyre, Margunn Ebbesen, Linda C. Hofstad Helleland, Kårstein Eidem Løvaas og Tom-Charister Nilsen, fra Fremskrittspartiet, Morten Ørsal Johansen og Bengt Rune Strifeldt, fra Senterpartiet, Nancy P. Anti og lederen Geir Pollestad, fra Sosialistisk Venstreparti, Torgeir Knag Fylkesnes, fra Venstre, André N. Skjelstad, og fra Kristelig Folkeparti, Steinar Reiten, merker seg at det ble enighet mellom staten, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag om jordbruksoppgjøret 2019.

Komiteen merker seg videre at rammen for oppgjøret er på 1 240 mill. kroner, der det ble foreslått å øke bevilgninger over kap. 1150 med 720 mill. kroner. Samtidig var det lagt til grunn en økning i målprisene på 249 mill. kroner. Økning i jordbruksfradraget er også inntatt som en av rammebetingelsene for avtalen.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet viser til at regjeringen og stortingsflertallet jevnt og trutt angriper norsk landbruk. Til nå i år, 2019, har det blitt innført forbud mot nydyrking av myr og forbud mot pelsdyroppdrett. Disse medlemmer mener at det trengs en ny politisk kurs som i større grad respekterer næringsfriheten og den private eiendomsretten.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, vil understreke at forbudet mot nydyrking av myr er vedtatt med rom for unntak i særskilte tilfeller. Flertallet viser til at det også blant de partiene som tilhører den rød-grønne siden politisk, bare er Senterpartiet som ikke har programfestet avvikling av pelsdyrnæringen.

Styrke grunnlaget for den geografiske produksjonsfordelingen

Komiteen merker seg at føringer som er lagt til grunn for oppgjøret, er å sikre et landbruk over hele landet og å styrke arbeidsdelingen i norsk jordbruk slik at arealer til korn- og grøntproduksjon opprettholdes, mens tyngden av den gressbaserte husdyrproduksjonen blir liggende i distriktene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, er derfor tilfreds med at korn og poteter/grønnsaker kommer ut med klart størst inntektsvekst i fordelingen av avtalens ramme. Samtidig styrkes distriktsprofilen, strukturprofilen og beitetilskuddene til gressbasert husdyrhold.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til behandlingen av jordbruksmeldingen, jf. Innst. 251 S (2016–2017) Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon, hvor en samlet komité påpekte betydningen av at arealer egnet for korn utnyttet til dette:

«Komiteen viser til at kanaliseringspolitikken innebærer at norsk landbruk har en geografisk arbeidsdeling som gjør at det i størst mulig grad produseres korn på arealer egnet for dette, og at den grovførbaserte husdyrproduksjonen lokaliseres i områdene med gras- og beitearealer. Denne arbeidsdelingen er avgjørende for å sikre en høyest mulig samlet produksjon ut fra de norske arealene.»

Disse medlemmer viser til at kornarealet har minket i alle landets fylker de siste årene. I 2018 gikk kornarealet tilbake med 68 000 daa, ifølge tall fra Norske Fellekjøp. I fylker som Vestfold, Akershus og Hedmark, som egner seg godt for kornproduksjon, har kornarealet blitt redusert, mens produksjonen av gras har økt. Dette er motsatt utvikling av det en samlet nærings-

komité har vektlagt som viktige føringer for arbeidsdelingen i det norske jordbruket. Disse medlemmer ser det derfor som viktig å styrke kornøkonomien og norsk kornproduksjon.

Disse medlemmer viser til at Norske Fellekjøp under den åpne høringen i komiteen informerte om at den utviklingen vi nå ser, hvor kun de største og mest effektive kornprodusentene i de beste områdene er konkurransedyktige, kan komme til å fortsette. Dette vil føre til at avstanden mellom det markedet etterspør, og det vi produserer her i landet, vil kunne øke.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at kornbrukene er blitt prioritert i årets jordbruksoppgjør med størst økning i kroner pr. årsverk. Flertallet viser videre til at kanaliseringspolitikken er blitt styrket etter regjeringsskiftet i 2013, og at dette har medført en reduksjon i overgangen fra korn til grasproduksjon i kornområdene. Under den rød-grønne regjeringen økte grasarealet i kornområdene med 16 pst. Siden regjeringen Solberg overtok, har grasarealet i kornområdene blitt redusert med 2 pst.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til Dokument 8:31 S (2018–2019) om klimatilpassing av jordbruket for trygg matproduksjon basert på norske ressurser. Her ble det foreslått viktige tiltak for å øke verdiskapingen og selvforsyningen basert på norske ressurser. I Innst. 221 S (2018–2019) foreslo disse medlemmer at regjeringen skulle utarbeide en plan blant annet med forslag til hvordan matjorda i hele landet kan brukes, noe som er nødvendig dersom de målene Stortinget vedtok i forbindelse med jordbruksmeldingen, skal nås, jf. Innst. 251 S (2016–2017).

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet viser til Representantforslag 137 S (2018–2019) om jordbrukets samfunnsoppdrag – minst 50 pst. selvforsyning av jordbruksmat innen 2026, som er til behandling i næringskomiteen. Disse medlemmer vil komme tilbake med konkrete forslag ved behandlingen av dette representantforslaget.

Strukturpolitikk

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, merker seg at årets avtale prioriterer små og mellomstore bruk, uten å gjeninnføre tak og ny strukturdifferensiering til ulempe for foretak som har investert og tilpasset seg rammene fra 2014, men i avtalen er maksimal utbetaling av husdyrtilskudd satt til 530 000 kroner per foretak.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ser det som uheldig at avtalen ikke endrer på de store strukturgrepene som ble tatt i jordbruksavtalen i 2014.

Disse medlemmer mener endringene fra 2014 bør reverseres, og at dette bør gjøres på en måte som sikrer forutsigbarheten for dem som har investert i tillit til disse rammevilkårene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, merker seg at årets grunnlagsmateriale viser at fra 2017 til 2019 økte inntekten per årsverk for mindre melkebruk, mens den falt for de større brukene. Flertallet viser til at det etter forhandlingene på Stortinget i 2014 ble vedtatt en del strukturtiltak. Disse elementene har ligget fast de påfølgende årene, samtidig som partene, ved fordeling av budsjettmidler, i betydelig grad har prioritert små og mellomstore bruk. Det bidrar til å utnytte ressursene i hele landet. Årets avtale prioriterer små og mellomstore bruk, uten å gjeninnføre tak og ny struktur differensiering til ulempe for foretak som har investert og tilpasset seg rammene fra 2014.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at Stortingets flertall, bestående av alle komiteens medlemmer unntatt medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, ved en rekke anledninger har slått fast at det må legges til rette for en variert bruksstruktur med produksjon på jordbruksarealer over hele landet, blant annet i behandlingen av jordbruksmeldingen i Innst. 251 S (2016–2017), jordbruksoppgjøret for 2015 i Innst. 385 S (2014–2015) og jordbruksoppgjøret for 2016 i Innst. 412 S (2015–2016).

Disse medlemmer konstaterer at kornarealet i Norge ikke har vært så lavt siden 1972. Norsk kornproduksjon har stor betydning for den norske selvforsyningsgraden.

Disse medlemmer viser til at det er svært store inntektsforskjeller mellom store og små kornbruk, og at dette oppgjøret ikke bidrar til å redusere disse forskjellene. Jordbrukets forslag om innføring av struktur i arealtilskuddet og en spesiell styrking av kornproduksjonen i sone 3 ville bidratt til å redusere inntektsforskjellene internt i kornproduksjonen og bidratt til å øke interessen for kornproduksjon. Dette var forslag som staten ikke var villig til å være med på.

Inntekt – mål og virkemiddel

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, viser til at det i tråd med Stortingets merknader til jordbruksmeldingen legges

opp til en inntektsøkning som er høyere enn for vanlige lønnsnettakere. Inntektsøkningen er anslått til 400 mill. kroner, forutsatt en forbedring av markedsbalansen tilsvarende økte inntekter på 195 mill. kroner. Flertallet merker seg at dette er beregnet til 20 600 kroner per årsverk, eller ca. 600 kroner mer enn lønnsveksten ellers.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti påpeker at markedsbalansen må bedres som forutsatt dersom inntektsgapet faktisk skal kunne tettes. Det har i den senere tid vært utfordrende å sørge for bedre markedsbalanse innenfor enkelte produksjoner.

Disse medlemmer understreker betydningen av politikk for god markedsbalansering uten sentralisering og avskalling i jordbruket.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at Granavolden-plattformen, som regjeringen styrer etter, fastslår prinsippet om produsentenes ansvar for markedsbalanseringen og at denne ikke må være konkurransevridende for noen. God markedsbalansering er et viktig redskap for å nå regjeringens mål om en variert bruksstruktur og en geografisk produksjonsfordeling som sikrer produksjonsgrunnlaget i hele landet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at reduksjonen i inntektsforskjeller mellom jordbruket og andre grupper er liten. Disse medlemmer mener også at årets jordbruksoppgjør må sees i lys av den kraftige inntektsnedgangen i jordbruket de siste årene.

Disse medlemmer viser til at både inntektsøkningen i jordbruket og reduksjonen av inntektsforskjellene mellom jordbruket og andre grupper forutsetter en forbedring av markedsbalansen tilsvarende økte inntekter på 195 mill. kroner. Disse medlemmer vil peke på at kostnadene med en nedskalering av melkeproduksjonen på 100 millioner liter ikke er tatt hensyn til i denne beregnede inntektsveksten på 20 600 kroner per årsverk.

Komiteen viser til punkt 6.9 Markedsbalansering i Sluttprotokollen, jf. vedlegg 1 i proposisjonen, og Omsetningsrådets gjennomgang av eget regelverk, Landbruks- og matdepartementets regelverk og bestemmelser i jordbruksavtalen. Komiteen viser for øvrig til merknad fra behandlingen av jordbruksmeldingen, jf. Innst. 251 S (2016–2017), hvor det står:

«Komiteen støtter regjeringens forslag om å opprettholde markedsbalanseringen for kumelk med Tine som markedsregulator. Regjeringen vil videre be omsetningsrådet vurdere å gjøre endringer i regelverket som forenkler ordningen og reduserer risikoen for konkurransevridninger i melkesektoren. Komiteen støtter at Omsetningsrådet foretar en slik vurdering uten å legge føringer for om, og i hvilke, endringer som skal gjøres.»

Komiteen legger til grunn at eventuelle forslag til endringer i regelverket blir sendt på alminnelig høring, slik at en ivaretar bred involvering.

Tiltak for innovasjon og vekst i grøntsektoren

Komiteen viser til at frukt- og grøntsektoren er i vekst og utgjør om lag 12 pst. av verdiskapingen i landbruket. Komiteen merker seg videre at det som følge av avtalen vil bli satt i verk en rekke tiltak for innovasjon og vekst i grøntsektoren. Komiteen merker seg til slutt at partene er enige om at det skal etableres en særskilt satsing på grøntsektoren med mål om å øke norskandelen og møte etterspørselen med mest mulig norskprodusert vare.

Komiteen mener det er positivt med en satsing på produksjon av mer frukt og grønt i Norge. Komiteen ser det som viktig at en slik satsing og vekst i grøntsektoren kommer mange produsenter til gode, og at dette blir en framtidsnæring i de deler av landet som er egnet for produksjon av frukt og grønt.

Komiteen mener det er viktig å styrke mulighetene som ligger i å produsere norsk frukt og grønt, og ser det som viktig å legge til rette for regionale samarbeids- og samvirkeløsninger for kjølelager og pakking. Komiteen mener også det må forskes mer på nye sorter av frukt, bær og grønnsaker som tåler lagring bedre, og som er klimatilpasset og best mulig tilpasset norske forhold. Importvernet må utnyttes for å sikre størst mulig samlet verdiskaping også i grøntsektoren.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at styrket importvern må være en del av satsingen på frukt og grønt.

Disse medlemmer vil spesielt trekke fram punktet om øremerkede midler til produsenter som ønsker å etablere småskalaproduksjon av grønnsaker, frukt og bær, som positivt.

Nedskalering av melkeproduksjon

Komiteen viser til at som følge av WTO-avtalen fra Nairobi 2015 må Norge avvikle eksportsubsidiene innen 2021. Det innebærer at melkeproduksjonen må reduseres. Komiteen merker seg at partene er enige om at det er behov for et best mulig faktagrunnlag for nedskaleringen, og vil gjennomføre en prosess høsten 2019 for å utarbeide et opplegg for hvordan dette skal gjennomføres.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at partene er enige om at nedskaleringen skal gjennomføres ved bruk av forholdstallet på disponibel kvote og oppkjøp av melkekvoter med finansiering over omsetningsavgiften for melk. Det bør også sees på muligheter for salg til utlandet. Det skal videre legges vekt på at produksjonsregionenes andel av grunnkvote videreføres om lag på dagens nivå.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet viser til framforhandlet jordbruksavtale mellom partene og vil i respekt for denne avtalen ikke legge ytterligere føringer for det arbeidet utvalget skal gjøre med nedskalering av melkeproduksjon.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vektlegger den betydningen melkeproduksjonen har for å sikre et levedyktig landbruk over hele landet. Disse medlemmer viser til at endringene som ble gjort med kvotetaket på melk under regjeringen Solberg, skaper betydelige utfordringer ved at den samlede økonomien i næringen svekkes, og legger et særlig press på de mer marginale produksjoner i distriktene. Kvotene har blitt dobbelt så dyre siden 2014, og betydelige beløp blir betalt av personer som er aktive i næringen, siden kvoter leies ut til høye priser. Disse medlemmer er bekymret for at konsekvensen blir et stort press i markedet, og at prisene drives opp. Landkreditt Bank har påpekt at kvoteprisene er urealistisk høye i deler av landet, at prisene er frakoblet lønnsomhet, men at det prisnivået vi nå ser, handler om posisjonering, og at denne utviklingen vil bli ekstra krevende for næringen dersom rentene øker.

Disse medlemmer registrerer at det er en fare for at utviklingen med høyere kvotepriser i kombinasjon med at melkevolumet skal ned, kan ende med en betydelig sentralisering av jordbruket. Dette illustrerer at nivået på kvotetaket som ble satt av regjeringen Solberg, er i strid med de målene næringskomiteen satte i forbindelse med behandlingen av jordbruksmeldingen, jf. Innst. 251 S (2016–2017), om at strukturen i jordbruket må tilpasses ressursgrunnlaget i alle deler av landet. Disse medlemmer forventer at nedtaket av melkevolumet gjøres på en slik måte at det fortsatt vil være landbruk i hele landet. Det vises her til målsettingene Stortinget satte under behandlingen av jordbruksmeldingen om å forsterke matproduksjon på norske ressurser og sikre en variert bruksstruktur også med mindre og mellomstore melkebruk, jf. Innst. 251 S (2016–2017).

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at ordningen med kvote-

leie av melk ble innført under den rød-grønne regjeringen i 2008. Flertallet registrerer at det kan bli utfordrende å gjøre endringer i denne ordningen uten at det påvirker forutsigbarheten for de som har tilpasset seg denne ordningen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at avtalepartene har vedtatt å ta ned melkeproduksjonen gjennom en kombinasjon av redusert forholdstall og utkjøp av produksjonskapasitet. Begge grepene vil redusere inntektene fra melkeproduksjonen i flere år framover. Spesielt inntektstapet som følger av finansieringen av utkjøpsordningen, vil koste jordbruket dyrt.

Disse medlemmer viser til at jordbruksoppgjøret i 2014, som dagens regjeringspartier sikret flertall for, medførte en økning i kvotetaket fra 400 tonn til 900 tonn melk, fjerning av tak for antall husdyr man kan motta husdyrtilskudd for, og en reduksjon i statlig oppkjøpsandel i forbindelse med omsetning av melkekvoter fra 50 pst. til 20 pst. De endringene som ble gjennomført i 2014, har redusert mulighetene for å styre melkeproduksjonen i vesentlig grad.

Disse medlemmer viser til at partene legger til grunn at årets jordbruksoppgjør vil redusere inntektsforskjellene mellom jordbruket og andre grupper. Skal denne svært viktige forutsetningen kunne oppfylles også for melkeprodusentene, må staten bidra med betydelige kompenserende midler.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at ordningen med kjøp og salg av melkekvoter vil bli suspendert fra 1. august 2019. Dette medlem mener at den suspensjonen også bør omfatte kvoteleie (bortdisponering av kvote).

Dette medlem mener også at man bør fjerne muligheten for framleie av melkekvoter og fjerne muligheten for at ikke-aktive melkeprodusenter skal kunne kjøpe opp kvote, begrense tidsrommet for utleie av kvote og inndra den delen av kvoten som ikke har blitt produsert de siste fem årene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til framforhandlet jordbruksavtale mellom partene og vil i respekt for denne ikke legge ytterligere føringer for det arbeidet utvalget skal gjøre med nedskalering av melkeproduksjon.

Miljø og klima

Komiteen viser til at jordbruksoppgjøret også inneholder virkemidler som bidrar til reduserte utslipp av klimagasser, bedre vannforvaltning og tiltak for å ta vare på pollinerende insekter.

Komiteen viser til at norsk landbruk er avhengig av et stabilt klima og en natur i balanse. Fjorårets tørkesommer viste hvordan endringer i klimaet kan gi dramatiske konsekvenser for landbruket og norsk matproduksjon. Den viste også hvor viktig det er å ha et landbruk over hele landet og at både innmark og utmark tas i bruk.

Komiteen mener at landbruket vil være en del av løsningen knyttet til både globale utslipps- og ressursutfordringer og i overgangen fra fossile til fornybare ressurser. Samtidig gir landbruket viktige arbeidsplasser over hele landet og trygg mat til norske forbrukere.

Komiteen ser det som viktig at norsk jordbruksproduksjon tilpasses et mer uforutsigbart klima, noe som er viktig for å kunne øke kvaliteten og produksjonen av korn, grovfôr, grønnsaker, frukt og bær som vi kan produsere på våre egne arealer.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til Innst. 221 S (2018–2019), der det foreslås å ruste opp landbruket for klimaendringer. Når jorda rustes opp, binder den mer karbon. Når vi bruker mer tre i bygg, kutter vi utslippene. Når vi legger til rette for produksjon av fornybar energi på brukene, øker vi både verdiskapingen og kutter utslipp. Disse medlemmer ser det også som viktig å fortsette investeringer i grøfting og drenering og at oppgradering av vannløp styrkes for å bedre fruktbarheten og øke avlingene. Dermed kan selvforsyningsgraden økes.

Komiteen viser til at det ikke er mulig å produsere mat uten klimagassutslipp, da de biologiske prosessene ikke kan erstattes på samme måte som prosesser basert på ikke-fornybare råstoffer og fossilbaserte produksjoner. Men vi løser ingen globale klimautfordringer med å avvike norsk landbruk for å få ned nasjonale utslipp hvis det betyr at vi må importere maten vår fra andre land. Komiteen mener vi derfor bør øke den norske matproduksjonen basert på norske ressurser.

Komiteen er kjent med at regjeringen og partene i jordbruket forhandler om en klimaavtale for jordbruket, og har merket seg at Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har foreslått over 30 forslag til klimatiltak for jordbruket som innspill til forhandlingene om en slik klimaavtale.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at det er behov for å iverksette både nye tiltak og nye virkemidler for å sikre klimakutt i landbruket, og viser i den forbindelse til at Stortinget har bedt regjeringen om å legge fram forslag til et klimafond for landbruket etter modell av skogfondet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti har merket seg at regjeringen har satt frist for slutføring av forhandlingene til 20. juni 2019, og har forventninger til at partene i fellesskap finner fram til gode løsninger til beste for klima og norsk landbruk.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at det pågår forhandlinger mellom jordbruket og staten om en klimaavtale. Disse medlemmer er bekymret for signalene som kommer fra disse forhandlingene. Det understrekes at en klimaavtale ikke må redusere muligheten til å produsere mat med grunnlag i norske ressurser.

3. Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av en samlet komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og råder Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

I statsbudsjettet for 2019 gjøres følgende endringer:

Kap.	Post Formål	Kroner
	Utgifter	
1150	Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i> , økes med	2 981 000
	fra kr 24 033 000 til kr 27 014 000	
	50 Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond, økes med	60 380 000
	fra kr 1 133 553 000 til kr 1 193 933 000	
	70 Markedsregulering, <i>kan overføres</i> , reduseres med	15 777 000
	fra kr 302 062 000 til kr 286 285 000	
	73 Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i> , økes med	74 820 000
	fra kr 3 611 045 000 til kr 3 685 865 000	
	74 Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> , reduseres med	86 347 000
	fra kr 9 024 159 000 til kr 8 937 812 000	
	77 Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i> , reduseres med	3 404 000
	fra kr 264 280 000 til kr 260 876 000	
	78 Velferdsordninger, <i>kan overføres</i> , reduseres med	32 653 000
	fra kr 1 518 391 000 til kr 1 485 738 000	

II

Stortinget gir Landbruks- og matdepartementet fullmakt til å iverksette tiltak i henhold til det framlagte forslag til jordbruksoppgjør, herunder tiltak som er knyttet til bevilgninger i 2020.

Oslo, i næringskomiteen, den 14. juni 2019

Geir Pollestad

leder

Margunn Ebbesen

ordfører